

Juridiskās palīdzības nodrošināšana patvēruma meklētājiem Latvijā

*Seminārs “Juridiskās palīdzības sniegšanas patvēruma meklētājiem
aktuālie teorētiskie un praktiskie jautājumi”*

Jevgēnija Nerugale
Latvijas Cilvēktiesību centra juriste

2016.gada 20.aprīlis

Juridiskā palīdzība

Statusa procedūra

Ierobežojošie pasākumi

Administratīvajā rajona tiesā pārsūdzēt Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes (turpmāk PMLP) pieņemtu lēmumu:

(Patvēruma likuma (PL) 48.pants)

1. par iesnieguma atstāšanu bez izskatīšanas (PL 30.p.) → 15 d.d. no lēmuma spēkā stāšanās dienas;
2. par atteikumu piešķirt bēgļa vai alternatīvo statusu (PL 32.p.) → viena mēneša laikā,
15 d.d., ja iesniegums izskatīts saīsinātā kārtībā (PL 33.p.) ;
3. par patvēruma meklētāja pārsūtīšanu uz atbildīgo dalībvalsti, kura izskatīs iesniegumu saskaņā ar regulu Nr. 604/2013 (PL 29.p. septītā daļa) → 15 d.d.;

1. par iesnieguma izskatīšanas pārtraukšanu (PL 34.p. pirmā, otrā daļa) → 15 d.d. ;
2. par atteikumu atsākt iesnieguma izskatīšanu (PL 34.p. trešā, ceturtā, piektā, sestā daļa) → 15 d.d. ;
3. par atteikumu izmaksāt uzturam paredzētos līdzekļus un dienasnaudu.
(PL 9.p., MK noteikumi “**Noteikumi par uztura, higiēnas un pirmās nepieciešamības preču iegādes izdevumu apmēru patvēruma meklētājam un šo izdevumu segšanas kārtību**”.)

Ja patvēruma meklētājs ir **aizturēts**, lēmumu par patvēruma meklētāja pārsūtīšanu uz atbildīgo dalībvalsti, kura izskatīs iesniegumu, vai par iesnieguma atstāšanu bez izskatīšanas → 5 d.d. no lēmuma spēkā stāšanās dienas;

- Ja, persona, kurai piešķirts bēgļa vai alternatīvais statuss, vēlas pārsūdzēt PMLP lēmumu par bēgļa vai alternatīvā statusa zaudēšanu (PL 55., 57.pants) vai atņemšanu (PL 56., 58.pants) → **viena mēneša laikā no lēmuma spēkā stāšanās dienas (PL 59.panta trešā daļa).**

Ierobežojošie pasākumi patvēruma procedūrā (13.pants)

reģistrēšanās noteiktā laikā Valsts
robežsardzes struktūrvienībā

aizturēšana

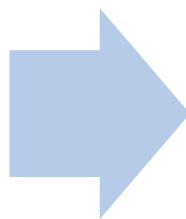

Lēmuma par reģistrēšanos noteiktā laikā Valsts robežsardzes struktūrvienībā pieņemšanas nosacījumi (14.panta pirmā daļa)

- 1) iesniegums iesniegts, lai nepamatoti iegūtu uzturēšanās tiesības;
- 2) iesniegums iesniegts, lai nepamatoti izvairītos no izbraukšanas rīkojuma vai lēmuma par piespiedu izraidīšanu izpildes;
- 3) patvēruma meklētājs izvairīsies no patvēruma procedūras;
- 4) konstatēti apstākļi, kas ir pamats patvēruma meklētāja aizturēšanai, bet, ņemot vērā viņa individuālo situāciju un apstākļus, aizturēšana būtu nesamērīgs ierobežojošs pasākums.

Lēmuma par reģistrēšanos noteiktā laikā Valsts robežsardzes struktūrvienībā apstrīdēšana un pārsūdzēšana (15.pants)

Patvēruma meklētājam ir tiesības 7 darbdienu laikā to apstrīdēt padotības kārtībā augstākā iestādē.

Augstākas iestādes lēmumu var pārsūdzēt pilsētas (rajona) tiesā 7 darbdienu laikā no tā spēkā stāšanās dienas.

Patvēruma meklētāja aizturēšanas nosacījumi (16.pants)

- 1) nepieciešams noskaidrot vai pārbaudīt patvēruma meklētāja identitāti vai valstspiederību;
- 2) nepieciešams noskaidrot faktus, uz kuriem tiek pamatots iesniegums un kurus var noskaidrot, tikai veicot aizturēšanu, īpaši ja iespējama bēgšana (persona bez acīmredzama pamata šķērsoja valsts robežu, izvairoties no robežpārbaudēm, iepriekš izvairījās no izraidīšanas, slēpa savu identitāti, sniedza nepatiesas vai pretrunīgas ziņas, ir citi fakti, kas norāda uz bēgšanas iespējamību);
- 3) nepieciešams lemt par patvēruma meklētāja tiesībām ieceļot Latvijas Republikā (var radīt plašu aizturēšanas risku robežu procedūru kontekstā)

4) ir pamats uzskatīt, ka izraidīšanas procedūras ietvaros aizturētā persona iesniedza iesniegumu, lai kavētu vai padarītu neiespējamu izbraukšanas rīkojuma vai lēmuma par piespiedu izraidīšanu izpildi, un ir konstatēts, ka attiecīgajai personai nekas nav traucējis šādu iesniegumu iesniegt iepriekš; (VRS jāpierāda, ka pieteikums iesniegts, lai traucētu izraidīšanu + iespēja lūgt patvērumu agrāk)

5) kompetentajām valsts institūcijām (tai skaitā Valsts robežsardzei) ir pamats uzskatīt, ka patvēruma meklētājs rada draudus valsts drošībai vai sabiedriskajai kārtībai un drošībai;

6) ir konstatēta pārsūtīšanas procedūras nepieciešamība saskaņā ar regulas Nr. 604/2013 28.panta (*Aizturēšana*) noteikumiem. (vēlākais sešas nedēļas, uz šādu aizturēšanu attiecas arī *pārstrādātas RCD¹* noteikumi)

¹ Eiropas Savienība: Eiropas Savienības Padome, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/33/ES (2013. gada 26. jūnijs), ar ko noteikti standarti starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēju uzņemšanai (pārstrādāta redakcija) (pārstrādātā Uzņemšanas nosacījumu direktīva), 2013.g. 29. jūnijs, L180/96, dokumenta teksts latviešu valodā pieejams interneta: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013L0033&from=EN>

Aizturēšanas kārtība (17.pants). Aizturēšana, pamatojoties uz tiesas lēmumu (18.pants)

- Valsts robežsardzes priekšnieka pilnvarota amatpersona var aizturēt patvēruma meklētāju līdz 6 diennaktīm.
- Ja pastāv kāds no PL 16.pantā minētajiem aizturēšanas nosacījumiem, Valsts robežsardze ne vēlāk kā 48 stundas pirms aizturēšanas termiņa beigām iesniedz rajona (pilsētas) tiesā (atbilstoši aizturētā patvēruma meklētāja faktiskajai atrašanās vietai) pamatotu ierosinājumu aizturēt patvēruma meklētāju ilgāk par sešām diennaktīm.

Tiesas lēmums (19.pants)

Rajona (pilsētas) tiesa 24 stundu laikā, izskatot ierosinājumu aizturēt patvēruma meklētāju ilgāk par sešām diennaktīm, uzklausot Valsts robežsardzes amatpersonas viedokli, patvēruma meklētāja un viņa pārstāvja viedokli, izvērtējot ierobežojošo pasākumu piemērošanas pamatu un aizturēšanas nosacījumus, pieņem vienu no šādiem lēmumiem:

- 1) atteikt patvēruma meklētāja aizturēšanu;
- 2) aizturēt patvēruma meklētāju, norādot aizturēšanas termiņu. Aizturēšanas termiņš nedrīkst būt ilgāks par diviem mēnešiem un nedrīkst pārsniegt patvēruma procedūras termiņu.

Lēmums nav pārsūdzams.

Tiesas kontrole (20.pants)

Patvēruma meklētājs vai viņa pārstāvis jebkurā laikā var iesniegt rajona (pilsētas) tiesā (atbilstoši aizturētā patvēruma meklētāja faktiskajai atrašanās vietai) pieteikumu par aizturēšanas turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanu.

Pieteikumu par aizturēšanas turpmākas piemērošanas nepieciešamības izvērtēšanu var noraidīt, ja tajā nav ietvertas ziņas par apstākļiem, kas iepriekš, lemjot par aizturēšanu vai izskatot iepriekšējo pieteikumu, nebija zināmi.

Tiesa pieteikumu izskata rakstveida procesā bez procesā iesaistīto personu piedalīšanās. Lēmums nav pārsūdzams.

Aktuālie patvēruma procedūru jautājumi

- Piekļuve informācijai → par patvēruma procedūru, patvēruma lietas virzību (neinformētība, sūdzības par pretrunīgu informāciju no VRS).
- Piekļuve juridiskajai palīdzībai → Nepieciešamība jau no patvēruma procedūras sākuma.
- Patvēruma intervijas un tulkojuma nodrošināšana → Patvēruma interviju kvalitātes uzlabošanās; mutiskā (rakstiskā) tulkojuma kvalitāte, tulku neatkārība un uzticamība.

Problēmjaudājumi PMLP lēmumos

1. **pierādīšanas pienākums** (Bēgļa statusa noteikšana nav vērsta uz bēgļa statusa identificēšanu kā noteiktības jautājumu, bet gan jautājumu par iespējamību. Lēmuma pieņēmējam ir jāizskata lieta par "iespējamību kopumā". Nav nepieciešams, lai lēmuma pieņēmējs būtu pilnībā pārliecināts par katra fakta un apgalvojuma patiesību. Viņam ir nepieciešams izlemt, vai, pamatojoties uz iesniegtajiem pierādījumiem, kā arī pieteicēja apgalvojumu patiesīgumu, ir iespējams, ka šī prasība ir ticama. Iespējamība ir pierādīta, ja pieteikuma iesniedzējs ir iesniedzis prasību, kas ir konsekventa un pieļaujama, vispārzināmi fakti nav pretrunā, un tāpēc kopumā tā ir uzskatāma par ticamu.¹);
2. **ticamības izvērtēšana** (Melu un pretrunu ietekme uz lietas ticamību. "Sapratīga iespējamības pakāpe" – lai pārbaudītu pamatotību. Lai atzītu, ka bailes no vajāšanas ir labi pamatotas, varbūtībai, ka persona tiks vajāta, nav jābūt lielākai kā varbūtībai, ka vajāšana izraidīšanas gadījumā nenotiks. Bailes no vajāšanas ir labi pamatotas, ja šādām bailēm ir saprātīgs iemesls, ja pastāv saprātīga iespēja, ka persona tiks vajāta.² Ja pieteicēja iesniegtie pierādījumi ir "iespējami" – ar to arī pietiek).

¹ UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Note on Burden and Standard of Proof in Refugee Claims*, 16 December 1998, available at: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3338.html> [accessed 13 April 2016].

² Turpat.

3. izcelsmes valstu informācijas (COI) vākšana un izvērtēšana

(COI ir pierādījumi, ko lēmuma pieņēmējam būtu jāņem vērā. Tā ir izšķirošs palīgs. Bet COI reti kad būs noteicošais. Cik tas palīdzēs lēmuma pieņēmējam ir atkarīgs no citiem faktoriem. COI nozīme nevar būt vērtējama vienādi - katrā konkrētā gadījumā COI nozīme ir dažāda. UNHCR piedāvā 9 kritērijus COI izvērtēšanai¹);

3. faktu izvērtēšana

(Vai norādītās darbības sasniedz vajāšanas līmeni? Dažādas valstu tiesas ir nolēmušas, ka bailes ir pamatots, ja ir "saprātīga iespēja", vai "labs iemesls" baidīties no vajāšanas. Formulējums "labi pamatotas bailes" neprasa vajāšanu pagātnē, lai gan vajāšana pagātnē ir spēcīga norāde par baiļu turpināšanas pamatojumu. Starptautiskā aizsardzība ir preventīva pēc būtības un tādējādi personai nav jāgaida, kamēr viņš/viņa tiks atrsts/a un vajāts/a, pirms viņš/viņa var pieprasīt bēgļa statusu.²);

¹Judicial Criteria for Assessing Country of Origin Information (COI): A Checklist: Paper for 7th Biennial IARLJ World Conference, Mexico City, 6-9 November 2006 COI-CG Working Party <http://www.refworld.org/pdfid/55702eac4.pdf> [accessed 13 April 2016].

²UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *UNHCR Advisory Opinion on the Interpretation of the Refugee Definition*, 23 December 2004, available at: <http://www.refworld.org/docid/4551c0374.html> [accessed 13 April 2016].

Aizturēšana (izaicinājumi)

- **Individuālās pieejas trūkums** (automātiska maksimālā aizturēšanas termiņa piemērošana – 2 mēneši; ikvienam lēmumam par aizturēšanu ir jābūt pamatotam ar indivīda specifiskajiem apstākļiem, izvērtējot, aizturēšanas nepieciešamību, saprātīgumu un proporcionalitāti);
- **Personu dokumentu ekspertīzes** (laikietilpīgs process, īpaši piegādes laiks, nepieciešamo paraugu trūkums);
- **Principa “vispirms alternatīvas” neievērošana** (uzņemšanai atklātajos izmitināšanas centros vai telpās ir jābūt normai; vispirms būtu jāpiemēro aizturēšanas alternatīvas un aizturēšana būtu jāizmanto tikai kā izņēmuma līdzekli);
- **Patvēruma meklētāju bērnu un citu mazaizsargāto personu aizturēšana** (praksē vairumā gadījumu ir aizturētas).

Vadlīnijas

- UNHCR, Best Interests Determination Children – Protection and Care Information Sheet, June 2008, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/49103ece2.html>.
- UNHCR, Guidelines on Determining the Best Interests of the Child, May 2008, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48480c342.html>.
- UNHCR, Field Handbook for the Implementation of UNHCR BID Guidelines, November 2011, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4e4a57d02.html>.
- UNHCR, Guidelines on International Protection No. 8: Child Asylum Claims under Articles 1(A)2 and 1(F) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 22 December 2009, HCR/GIP/09/08
- UNHCR Guidelines on International Protection on Child Asylum Claims, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b2f4f6d2.html>.
- UNHCR Guidelines on Policies and Procedures in Dealing with Unaccompanied Children Seeking Asylum, February 1997, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3360.html>

- CRC General Comment No. 6: Treatment of Unaccompanied and Separated Children Outside their Country of Origin, 1 September 2005, CRC/GC/2005/6, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/42dd174b4.html>
- UNHCR ExCom, Conclusion on Refugee Women and International Protection, No. 39 (XXXVI) – 1985, pieejams: <http://www.unhcr.org/3ae68c43a8.html> un UNHCR ExCom, Conclusion on Women and Girls at Risk, No. 105 (LVII) – 2005, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/45339d922.html>.
- UNHCR ExCom, Conclusion on Refugees with Disabilities and Other Persons with Disabilities Protected and Assisted by UNHCR, No. 110 (LXI) –2010, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4cbeaf8c2.html>.
- Sexual and Gender-Based Violence Against Refugees, Returnees and Internally Displaced Persons. Guidelines for Prevention and Response, May 2003, pieejams: <http://www.refworld.org/docid/3edcd0661.html>
- OHCHR, Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking, E/2002/68/Add. 1, pieejams: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Traffickingen.pdf>.

Aizturēšanas pamatu interpretācijas problēmas

- nepieciešams noskaidrot vai pārbaudīt patvēruma meklētāja identitāti vai valstspiederību

Šī norma uzliek par pienākumu VRS darboties, lai panāktu personas identificēšanu (aizturēšana var ilgt tikai tik ilgi, kamēr pieliktas saprātīgas pūles (veiktas aktīvas darbības), lai noskaidrotu personas identitāti).

Nav skaidra definīcija, ko izmanto VRS, lai klasificētu kādu kā "dokumentētu". Praksē tas nozīmē, ka identitāte ir uzskatāma par noskaidrotu tiem patvēruma meklētājiem, kuri var sniegt oficiālu, pārbaudāmu personu apliecinošu dokumentu, prioritāri - pasi. Cita veida informācijas netiek izmantota, identitātes noskaidrošanai; tikai pirkstu nospiedumi tiek izmantoti, lai salīdzinātu informāciju datubāzēs. Intervijas netiek izmantotas, lai noteiktu iespējamo valsti un vai izcelsmes reģionu (vai citus identitātes elementus, piemēram, ticība un tautība). Valodas analīze netiek izmantota, lai noteiktu iespējamo izcelsmes reģionu. Praksē, vecuma novērtējumu arī neizmanto, lai noteiktu iespējamā nepilngadīgā vecumu.

Skatīt: UNHCR 4.1. vadlīnija, 25.paragrāfs

- nepieciešams noskaidrot faktus, uz kuriem tiek pamatots iesniegums un kurus var noskaidrot, tikai veicot aizturēšanu, īpaši ja iespējama bēgšana (persona bez acīmredzama pamata šķērsoja valsts robežu, izvairoties no robežpārbaudēm, iepriekš izvairījās no izraidīšanas, slēpa savu identitāti, sniedza nepatiesas vai pretrunīgas ziņas, ir citi fakti, kas norāda uz bēgšanas iespējamību);

Nosacījumu izvērtēšana (kumulatīvs rakurs). No normas izriet vairāki priekšnoteikumi:

- 1) nepieciešama faktu noskaidrošana, ar kuriem pamatots iesniegums,
- 2) šos faktus var noskaidrot tikai un vienīgi patvēruma meklētājam esot aizturēšanā,
- 3) iespējama bēgšana,

kuriem KOPĀ iestājoties, patvēruma meklētāja aizturēšanu var uzskatīt par pamatotu un tiesisku. Ja nepastāv kaut viens no augstākminētajiem priekšnosacījumiem, VRS nav tiesīga veikt patvēruma meklētāja aizturēšanu.

Skatīt: UNHCR 4.1. vadlīnija, 22.pagrāfs

- kompetentajām valsts institūcijām (tai skaitā Valsts robežsardzei) ir pamats uzskatīt, ka patvēruma meklētājs rada draudus valsts drošībai vai sabiedriskajai kārtībai un drošībai

Nav minēti kritēriji draudu pastāvēšanai. Šis fakts negatīvi ietekmē atvēruma meklētāju tiesību aizsardzību Latvijā. Ja patvēruma meklētājs tiek aizturēts, pamatojoties uz valsts drošības apsvērumu, tad persona vai viņa/viņas pārstāvim nav piekļuves konkrētai informācijai par izvirzītajām apsūdzībām. Drošības policijas lēmums ir zināms tikai VRS amatpersonām un tiesai. Aizturēšanas rīkojums vai tiesas lēmums satur norādi, ka aizturēšana ir pamatota ar drošības apsvērumiem (vai ka šāda vēstule tika saņemta no patvēruma procedūrā iesaistītajām institūcijām).

Tas neatbilst pārstrādātās APD¹ noteikumiem. 23.panta pirmā daļa nosaka: Dalībvalstis nodrošina, ka juridiskais konsultants vai cits padomdevējs, kuru kā tādu pieļauj vai atļauj valsts tiesību akti un kurš sniedz palīdzību vai pārstāv pieteikuma iesniedzēju saskaņā ar valsts tiesību aktu noteikumiem, var piekļūt informācijai pieteikuma iesniedzēja lietā, uz kuras pamata ir pieņemts lēmums vai tiks pieņemts lēmums, arī lietās par aizturēšanu, pamatojoties uz drošības apsvērumiem – šādās situācijās juridiskajam konsultantam vai citam padomdevējam vajag iziet drošības pārbaudi

¹ Eiropas Savienība: Eiropas Savienības Padome, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/32/ES (2013. gada 26. jūnijs) par kopējām procedūrām starptautiskās aizsardzības statusa piešķiršanai un atņemšanai (pārstrādāta redakcija) (pārstrādātā Patvēruma procedūru direktīva), 2013.g. 29. jūnijs, L 180/60, dokumenta teksts latviešu valodā pieejams interneta vietnē: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013L0032&from=en>

UNHCR Aizturēšanas vadlīnijas

Vadlīnijas par kritērijiem un standartiem, kas piemērojami patvēruma meklētāju aizturēšanai un aizturēšanas alternatīvām

Paldies par uzmanību!

